

Mišljenja odgojitelja i studenata o uključivanju djece s motoričkim teškoćama u programe predškolskog odgoja i obrazovanja

---

Tomašek, Iva

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:317067>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-17**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

IVA TOMAŠEK

ZAVRŠNI RAD

MIŠLJENJA ODGOJITELJA I STUDENATA
O UKLJUČIVANJU DJECE S
MOTORIČKIM TEŠKOĆAMA U
PROGRAME PREDŠKOLSKOG ODGOJA I
OBRAZOVANJA

Zagreb, rujan 2019.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
Čakovec

PREDMET: Inkluzivna pedagogija

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika: Iva Tomašek

TEMA ZAVRŠNOG RADA: Mišljenja odgojitelja i studenata o uključivanju djece s motoričkim teškoćama u programe predškolskog odgoja i obrazovanja

MENTOR: izv.prof.dr.sc. Jasna Kudek Mirošević

SUMENTOR: dr.sc. Zlatko Bukvić, prof rehab.

Zagreb, rujan 2019.

ZAHVALA

Zahvaljujem svojim roditeljima, dečku, bratu i svim prijateljima na podršci i motivaciji tijekom svog trogodišnjeg fakultetskog obrazovanja.

Zahvaljujem i svim svojim kolegicama studenticama generacije 2016./2017. s kojima je bilo jako lijepo i ugodno družiti se tijekom ovog školovanja. Isto tako zahvaljujem svim odgojiteljima i studentima koji su pristali sudjelovati u istraživanju te mi tako jako pomogli pri izradu završnog rada.

Hvala i svim profesorice Učiteljskog fakulteta Čakovec, Sveučilišta u Zagrebu na uloženom vremenu i trudu protekle tri godine studiranja.

Hvala mentoru koji mi je pomogao u izradu završnog rada svojim sugestijama i idejama.

SADRŽAJ

SAŽETAK	1
SUMMARY	2
1. UVOD	3
1.1. Inkluzivnost odgojno-obrazovnih ustanova	5
1.2. Obilježja funkcioniranja djece s motoričkim teškoćama.....	7
1.2.1. Odgoj i obrazovanje djece s motoričkim teškoćama	10
2. METODA ISTRAŽIVANJA	14
2. 1. Cilj istraživanja.....	14
2.2. Ispitanici i postupak istraživanja	14
2.3. Instrument istraživanja	15
2.4. Prikupljanje i obrada podataka	15
3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA	16
4. RASPRAVA	24
5. ZAKLJUČAK	27
LITERATURA.....	28
PRILOZI	31

Izjava o samostalnoj izradi rada

SAŽETAK

Djeca s teškoćama i osobe s invaliditetom do nedavne su prošlosti bile suočavane s institucionalizacijom i marginalizacijom, a navedeni odnos prema ovoj ranjivoj skupini bila je društveno prihvaćeni standard ponašanja. Uključivanje djece s motoričkim teškoćama u redovne predškolske ustanove danas je uobičajena praksa u brojnim sredinama usklađena sa pretpostavkama socijalnog modela odnosa prema osobama s invaliditetom. Polazeći od toga da sva djeca imaju jednaka prava na obrazovanje, odgojno-obrazovna inkluzija ističe se uključivanjem djece s teškoćama u sustav odgoja i obrazovanja, u ovom slučaju, predškolskog odgoja. Inkluzija je proces kojim se nastoji stvoriti okruženje u kojem će djeca s teškoćama u razvoju i djeca bez teškoća zajedno boraviti, zajedno učiti i razvijati se. Ustanove ranog i predškolskog odgoja idealna su mjesta za uočavanje, prihvaćanje i uvažavanje različitosti koja postoji među djecom, a te su različitosti posebno uočljive u djece s motoričkim teškoćama.

Ovaj rad usmjeren je analizi mišljenja odgojitelja i studenata o uključivanju djece s motoričkim teškoćama u programe predškolskog odgoja i obrazovanja. Cilj je utvrditi podupiru li ispitanici uključivanje djece s motoričkim teškoćama u redovite predškolske ustanove te istražiti njihovo mišljenje o učinku zajedničkog boravka djece s teškoćama i djece tipičnog razvoja na njihov međudnos. Provedeno je istraživanje na prigodnom uzorku odgojitelja i studenata ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Istraživanje je provedeno primjenom upitnika od sveukupno 24 pitanja vezano za središnju temu ovoga rada. Rezultati istraživanja pokazali kako većina odgojitelja i studenata podržava uključivanje djece s motoričkim teškoćama u programe predškolskog odgoja i obrazovanja te smatraju kako ono pozitivno utječe na razvoj ostale djece u skupini.

Ključne riječi: inkluzija, motoričke teškoće, predškolska ustanova, odgojitelji, studenti ranog i predškolskog odgoja

SUMMARY

Children with disabilities and people with disabilities, until recently were faced with institutionalization and marginalization, and the stated attitude towards this vulnerable group was a socially accepted standard of behavior. Inclusion of children with motor disabilities in regular preschool institutions today is considered to be a common practice in line with the assumptions of the social model of treatment of people with disabilities. Starting from that all children have equal rights to education, educational inclusion stands out by including children with disabilities in the education system, in this case, early childhood education. Inclusion is the process which seeks to create an environment in which children with disabilities and children without disabilities will stay together, learn and develop together. Institutions of early childhood education are an ideal place to spot, accept and respect diversity that exists between children, and these differences are especially noticeable with children with motor disabilities.

This paper is aimed at analyzing the opinions of preschool teachers and students about the inclusion of children with motor disabilities in preschool education programs. The aim is to determine whether respondents support the inclusion of children with motor disabilities in regular preschool institutions and to explore their opinions on the effect of cohabitation of children with disabilities and children of typical development on their relationship. The study was conducted on a suitable sample of preschool teachers and students of early childhood education. The study was conducted using a questionnaire of a total of 24 questions related to the central theme of this paper. The results of the study show that most of preschool teachers and students support inclusion of children with motor disabilities in programs of early childhood education and they consider that it has a positive effect on the development of other children in the group.

Key words: inclusion, motor disabilities, preschool institution, preschool teachers, students of early childhood education

1. UVOD

Predškolska ustanova čini zajednicu djece različitog uzrasta, interesa, sposobnosti, potreba i želja. Često je mjesto prvog susreta djece s teškoćama i njihovih tipično razvijenih vršnjaka, ali i mjesto gdje njihove teškoće predstavljaju prepreku aktivnom sudjelovanju u svakodnevnim aktivnostima.

U odnosu na populaciju djece s teškoćama sve se više susrećemo s temom inkluzije u svim aspektima života, ali još uvijek nedostaje i inkluzivne prakse. Inkluzija je proces kojim djeca s posebnim potrebama i djeca bez njih iste kronološke dobi stavljaju u istu sredinu (okruženje) radi zajedničke igre i druženja (Kobešćak, 2000). Inkluzija znači „umrežavanje“- to je proces koji poštuje individualnost svakog djeteta, njegovu osobnost i različitost (Kobešćak, 2000). Omogućuje djeci s posebnim potrebama učenje kroz promatranje, imitiranje i doticaje s djecom tipičnog razvoja. Primarni cilj inkluzije nije pomoć djeci/osobama s poteškoćama da se što bolje integriraju u vrtić ili širu okolinu već dobrobit za svu djecu, odgojno-obrazovni sustav i cjelokupno društvo. Ona teži k izgradnji tolerancije, ali i stvarnog uvažavanja individualnih razlika, poštivanja dostojanstva svakog pojedinca, te na temelju toga i kreiranje međusobne interakcije i društvenih odnosa. Inkluzija ne dolazi automatski, to je proces koji zahtjeva pažljivo planiranje, provođenje i praćenje kako bi se postigao uspjeh u radu sa svom djecom pa tako i s djecom s posebnim potrebama.

Obrazovna inkluzija je postala zahtjevom suvremenih obrazovnih politika zemalja Europe i svijeta te svoje teorijsko uporište nalazi u odgojno-obrazovnim i drugim dokumentima koji promiču i zagovaraju jednakost ljudskih prava.

U skupini djece s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama možemo izdvojiti djecu s motoričkim teškoćama jer oštećenja i deformacija sustava za pokretanje (kostiju, mišića, zglobova), uključujući probleme u fiziologiji i funkcioniranju motorike, radi oštećenja lokomotornog sustava, oštećenja središnjeg živčanog sustava, oštećenja perifernog živčanog sustava ili oštećenja nastalih kao posljedica kroničnih bolesti drugih sustava (Velki i Romstein, 2015) su nedjeljiv dio djeteta i imaju neposredno djelovanje na njegove svakodnevne aktivnosti. Njima su tijekom realizacije

svakodnevnih aktivnosti u domu i predškolskoj ustanovi potrebne prije svega arhitektonske, a zatim i druge prilagodbe kako bi mogli sudjelovati u grupnim aktivnosti u skladu sa svojim mogućnostima i interesima.

Omogućavanje pristupa obrazovanju svoj djeci i mladima, a pritom uključivanje djece s posebnim potrebama u predškolski sustav jedan je od glavnih ciljeva odgojno-obrazovnih politika zemalja Europe i svijeta, pa tako i Hrvatske. Danas je koncept inkluzivnog odgoja i obrazovanja u nekim zemljama temeljno načelo koje se prepoznaje kroz različite modele školovanja, a koji se neprestano vrjednuju i unaprjeđuju u smislu povećanja kvalitete cjelovite odgojno-obrazovne prakse. Sustav odgoja i obrazovanja Republike Hrvatske provodi obrazovnu inkluziju kroz definirane programe pružanje podrške u učenju i poučavanju djece s teškoćama, ali mali je broj znanstvenih i stručnih istraživanja te problematike.

Predškolski odgoj i obrazovanje djece s teškoćama provodi se u redovnim vrtićima, u redovnim ili posebnim skupinama te posebnim predškolskim ustanovama po prilagođenim programima, ovisno o vrsti i stupnju teškoće (Skočić Mihić, 2011). Prema Državnom pedagoškom standardu za predškolski odgoj (2008), djeca s teškoćama u razvoju uključuju se u skupine s redovitim programima na temelju mišljenja stručnog suradničkog tima (pedagoga, psihologa, stručnjaka edukacijsko-rehabilitacijskog profila), stručnog povjerenstva, više medicinske sestre i ravnatelja dječjeg vrtića te na temelju medicinskih i drugih nalaza. Posebne skupine formiraju se prema broju djece te u skladu s mogućnostima predškolske ustanove. Prema podacima Ministarstva znanosti i obrazovanja iz 2016. u 1008 dječjih vrtića u Republici Hrvatskoj bilo je smješteno 137000 djece u sklopu redovnih cjelodnevnih programa te 18200 djece uključeno u kraće programe.

1.1. Inkluzivnost odgojno-obrazovnih ustanova

Inkluzija je proces učenja i odgajanja djece s posebnim potrebama zajedno s djecom tipičnog razvoja. Tada ta djeca imaju jednake mogućnosti u razvoju svojih tjelesnih, emocionalnih, društvenih i drugih sposobnosti.

Socijalna inkluzija djece s posebnim potrebama i njihovih vršnjaka koji nemaju posebne potrebe daje mogućnost svoj djeci da uče, igraju se i žive zajedno, te da se razviju u osobe koje razumiju i poštuju jedni druge.

Iako se pojmovi integracija i inkluzija često koriste kao sinonimi potrebno je naglasiti razlike koje među njima postoje. Integracija označava proces u kojem se djeca s posebnim potrebama i djeca bez njih uključuju u redovite grupe na temelju sposobnosti za učenje zajedno s djecom tipičnog razvoja. Dakle, integracijom se uključuju djeca koja imaju lakše teškoće koji svojim mogućnostima i kompetencijama odgovaraju načinu funkcioniranja ostatka grupe. Krajnji cilj procesa integracije je inkluzija (Kobešćak, 2000).

Cilj integracije bio je uključivanje djece s teškoćama u razvoju u sustave redovnog odgoja i obrazovanja. Pri tome su bile važne sljedeće zadaće: isticanje prava na odgoj i obrazovanje svakog djeteta, pa tako i djece s teškoćama u razvoju. Integracija se dijeli na potpunu i djelomičnu integraciju. Potpuna integracija znači uključivanje djeteta s teškoćom u redovitu predškolsku skupinu u kojoj prati sadržaje po redovitom ili prilagođenom programu kao i ostala djeca. Djelomična integracija podrazumijeva dva oblika rada: u redovitoj predškolskoj skupini i rad u prilagođenoj razvojnoj skupini s nekim od stručnih suradnika (Karamatić Brčić, 2011). S druge strane, inkluzija podrazumijeva promjene i prilagodbe usmjerene prema uključivanju individualnih članova društva (Kobešćak, 2000). Ovaj pristup djetetu pruža osjećaj pripadnosti i sigurnosti. Djetetove se potrebe u cijelosti prihvaćaju te se isključuje mišljenje da je dijete manje vrijedno od ostale djece. Bitno je da se naglasi da je različitost u sposobnostima prirodna i neizbježna (Kobešćak, 2000). U procesu inkluzije odgojiteljima je potrebna pomoć stručnih suradnika, ali i roditelja koji svoju djecu poznaju najbolje i koji znaju koje su njihove mogućnosti i sposobnosti. Odgojitelje imaju zadaću da promiču razvoj sustava koji će omogućiti djetetu da

bude poštovano od strane druge djece i ostalih kao i uvažavaju njegova prava, potrebe i želje te utječu na djetetov pozitivan stav o samome sebi.

Dakle, u inkluziji ne sudjeluju samo odgojitelji, nego sudjeluju i drugi stručnjaci poput logopeda, psihologa, rehabilitatora i drugi stručni suradnici vrtića, liječnici, roditelji te čitava lokalna zajednica. Ako se dijete stavi u vrtiću skupinu bez podrške ili bez resursa, to može rezultirati nedostatkom djetetova napretka. Kad dijete s posebnim potrebama krene u vrtićku skupinu, to može utjecati na osoblje, roditelje, odgojitelje te nas svu ostalu djecu tipičnog razvoja. Kako bi svi bili pripremljeni i predani procesu inkluzije, važno je raspravljati o izazovima koje inkluzija donosi. Takav pristup od svih profesionalaca zahtjeva stalno preispitivanje, analiziranje problema te plan za njihovo rješavanje.

Inkluzija u predškolskim ustanovama jednako se odnosi na sudjelovanje predškolskog osoblja koliko i na uključivanje djece i mladih ljudi. Sudjelovanje podrazumijeva učenje, igranje i rad u suradnji sa drugima. To znači da odlučujemo i biramo što ćemo raditi i to saopćavamo drugima. Bliže rečeno, to znači biti priznat, prihvaćen i uvažen zbog onog što jesi. Stvaranje inkluzije obuhvaća smanjenje svih oblika isključivanja. Zbog načina na koji ga tretira zakon, obično se o isključivanju misli kao o „disciplinskom isključivanju“, što je privremeno ili stalno odstranjivanje djeteta iz predškolske ustanove zbog problema sa njegovim/njenim ponašanjem. Ali u Indeksu se isključivanje tretira u širem smislu. Ono se odnosi na sve one privremene ili dugotrajnije pritiske koji staju na put potpunom sudjelovanju. Ti pritisci mogu biti rezultat poteškoća u komunikaciji među djecom, među djelatnicima predškolske ustanove ili onima koji rade u zdravstvenim, socijalnim i obrazovnim službama, među djecom i djelatnicima u predškolskoj ustanovi ili u obitelji, ili rezultat aktivnosti koje ne obuhvaćaju dječja zanimanja, kao i rezultat osjećanja da vas ne uvažavaju. Inkluzija znači smanjenje svih prepreka za igru, učenje i sudjelovanje za svu djecu. Disciplinsko isključivanje je obično rezultat dugog procesa i njemu može prethoditi čitav niz pritisaka koji vode isključivanju. Inkluzija uvijek podrazumijeva razmišljanje o uvjerenjima i vrijednostima koje unosimo u svoj rad i postupke uopće, a onda povezivanje onoga

što radimo sa inkluzivnim vrijednostima. Te vrijednosti znače jednakost ili pošten odnos, važnost sudjelovanja, izgradnja zajednica i pravo na kvalitetne usluge u svom okruženju, suosjećanje, poštovanje različitosti i briga za stvaranje održive budućnost za našu djecu i mlade ljude. Povezivanje naših postupaka sa našim vrijednostima mogao bi biti najpraktičniji korak koji možemo napraviti ka unapređenju naše predškolske ustanove. Inkluzija počinje od priznavanja različitosti među djecom i mladim ljudima, ali uključuje stvaranje zajedničkih iskustava. Pravljenje inkluzivnog okruženja poštuje i uvažava te različitosti. To može zahtijevati duboke promijene u onome što se dešava u aktivnostima i odnosima u predškolskoj ustanovi i u odnosima sa roditeljima. To znači da, poštujući razlike, izbjegavamo praviti hijerarhije zasnovane na tim razlikama. Na primjer, razlike u stupnju fizičkog razvoja i intelektualne sposobnosti mogu se nesvjesno upotrijebiti da se neko dijete uvažava više od druge i da time roditelji budu uznemireni.¹

1.2. Obilježja funkcioniranja djece s motoričkim teškoćama

Dakle, već je ranije definirano da su motoričke teškoće oštećenja, deformacije, funkcionalne i motoričke smetnje zbog kojih je potrebna zaštita i osposobljavanje za život i rad pod primjerenim uvjetima. Osnovne karakteristike motoričkih teškoća su različiti oblici i težina poremećaja pokreta i položaja tijela, smanjena/onemogućena funkcija pojedinih dijelova tijela (najčešće ruku, nogu i kralježnice), nepostojanje dijelova tijela. Tjelesni invaliditet kao funkcionalni invaliditet može nastati kao posljedica oštećenja lokomotornog sustava, oštećenja središnjeg živčanog sustava (cerebralna paraliza), oštećenja perifernog živčanog sustava, oštećenja nastalih uslijed kroničnih bolesti i oštećenja drugih sustava (Radetić-Paić, 2013). Motorika ukazuje na svrhovito korištenje vlastitog tijela za kretanje kao i za baratanje predmetima. Vrlo je važno da se motorika odvija prirodnim putem, te da se od djeteta ne očekuje da izvodi strukture pokreta i kretnji koje su puno teže i zahtjevnije od osnovnih.

Razvoj motoričkih sposobnosti povezan je s tempom rasta i razvoja u ranim

---

¹Indeks za inkluziju dostupno na <https://www.eenet.org.uk/resources/docs/Index%20EY%20Serbian.pdf> (preuzeto 19. kolovoza, 2019. godine)

godinama djetetova razvijanja, to je proces koji je kontinuiran i ovisi o interakciji više faktora, poput: živčano-mišićno sazrijevanje, tjelesne karakteristike djeteta, tempo rasta i razvoja, prijašnja motorička iskustva i nova motorička iskustva te doživljaj.

Cjelokupni razvoj motorike može se podijeliti u četiri razvojna područja (Čturić, 1996): držanje glave, pokreti trupa, pokreti ruku te pokreti nogu.

Kod djece s motoričkim teškoćama moguće je uočiti osnovne karakteristike (Radetić-Paić, 2013; Zrilić, 2013; Joković-Turalija, 2004; Joković Oreb i Pinjatela, 2010; Pinjatela, Joković Oreb i Horvatić 2009):

- postojanje različitih oblika i težine poremećaja pokreta i položaja tijela,
- postojanje smanjene ili onemogućene funkcije pojedinih dijelova tijela – ruku, nogu i kralježnice,
- nepostojanje određenih dijelova tijela – uslijed urođene nerazvijenosti pojedinih dijelova ekstremiteta, ili amputacije dijela ili cijelog ekstremiteta uslijed bolesti ili nezgode,
- posebna skupina su djeca s oštećenjima živčanog sustava – uz motoričke teškoće mogu imati i oštećenje vida, komunikacijske teškoće, smetnje u ponašanju te ponekad i sniženu intelektualnu funkciju.

Oštećenje lokomotornog aparata, koji uključuje kosti, zglobove i mišiće, obuhvaćaju (Miholić, 2012):

- kongenitalna oštećenja (npr. iščašenje kuka, uvrnuto stopalo),
- spina bifida (poremećeno zatvaranje kralježničkog kanala koji dovode do problema s pokretnošću od lakših teškoća s hodanjem do posvemašnje oduzetosti donjih ekstremiteta),
- opću afekciju skeleta (poput gigantskog ili patuljastog rasta zbog poremećaja hormona ili rahitis zbog poremećaja metabolizma),
- upale (osteomijelitis, infektivni ili reumatoidni artritis),
- traume (uslijed frakture, amputacija ekstremiteta, paraliza ili plegija zbog prijeloma kralježnice)
- deformacije kralježnice (npr. skolioza, kifoza, lordoza, kifoskolioza)

- progresivne mišićne distrofije (npr. miopatija).

Najučestalija posljedica oštećenja središnjeg živčanog sustava je cerebralna paraliza koja se odnosi na lošu kontrolu mišića, ukočenost, paralizu i druge neurološke manjkavosti. To je neprogresivan, promjenjiv poremećaj kretanja i držanja, uzrokovan ozljedom ili razvojnim poremećajima živčanog sustava u rano, razvojno doba (Križ i Pršić, 2005). Cerebralna paraliza je grupa neprogresivnih, ali često promjenljivih sindroma motoričkog oštećenja uzrokovanih lezijama ili anomalijama mozga u ranom stadiju njegova razvoja.

Može biti potpuna (paraliza) ili je riječ o smanjenju mišićne snage (pareza).

Psihosocijalne karakteristike djeteta s motoričkim oštećenjima ovise o mnogo čimbenika, a mnoga djeca imaju teškoće u psihosocijalnom funkcioniranju (npr. osjećaj bespomoćnosti i ovisnosti) zbog česte socijalne izoliranosti, čestih hospitalizacija i drugih oblika socijalnog isključivanja ove djece iz različitih vidova socijalnog života (Velki i Romstein, 2015). Tako se dakle motorički poremećaji klasificiraju prema njihovoj ozbiljnosti, tipu i dijelu tijela koje je njima obuhvaćeno. Pa tako postoje djeca s lakšim teškoćama, djeca s umjerenim teškoćama i djeca s teškim motoričkim poremećajima. Djeca s lakšim teškoćama mogu hodati (s ili bez pomagala), mogu koristiti ruke i dovoljno dobro komunicirati da bi mogla izmjenjivati komunikacijske poruke, ali im je za izvršavanje različitih motoričkih radnji potrebno više vremena i manifestiraju teškoće u odnosu na razvoj fine motorike (uz primjerene prilagodbe, u odgojno-obrazovnom procesu uspješna su poput tipično razvijenih vršnjaka). Djeca s umjerenim teškoćama trebaju pomoć u kretanju te podršku u brizi o sebi i komunikaciji, a uz primjerene prilagodbe, u odgojno-obrazovnom procesu također mogu biti uspješna poput tipično razvijenih vršnjaka. Dok djeca s teškim motoričkim poremećajima ne mogu se samostalno kretati, a njihove su komunikacijske vještine najčešće skromne (njihovo obrazovanje u pravilu se odvija uz znatnije prilagodbe).²

Vidljivo je da se uz teške motoričke poremećaje vezuju pridružene teškoće, a najčešće se radi o teškoćama artikulacije govora (jer je govor motorička aktivnost), a

---

² Low Deiner, P. (2013). Inclusive Early Childhood Education: development, resources, and practice. Wadsworth: Cengage Learning.

o oštećenju vida od kojih je najčešći strabizam (zbog oštećenja moždanih struktura), oštećenje propriocepcije (osjeta tijela u prostoru) i taktilnog osjeta, također zbog oštećenja moždanih struktura (Velki i Romstein, 2015).

1.2.1. Odgoj i obrazovanje djece s motoričkim teškoćama

Djeca s teškoćama uključuju se u redoviti ili program javnih potreba predškolskog odgoja i naobrazbe. Programi rada za djecu s teškoćama provode se s djecom starosne dobi od šest mjeseci do polaska u školu, i to uključivanjem djece u:

- odgojno-obrazovne skupine s redovitim programom
- odgojno-obrazovne skupine s posebnim programom
- posebne ustanove (Državni pedagoški standard predškolskog odgoja i naobrazbe, 2008).

U odgojno-obrazovne skupine s redovitim programom uključuju se, na temelju mišljenja stručnog povjerenstva (osnovanog po propisima iz područja socijalne skrbi), mišljenja stručnih suradnika (pedagoga, psihologa, stručnjaka edukacijsko-rehabilitacijskog profila), više medicinske sestre i ravnatelja dječjeg vrtića kao i odgovarajućih medicinskih i drugih nalaza, mišljenja i rješenja nadležnih tijela, ustanova i vještaka, i to: djeca s lakšim teškoćama koja s obzirom na vrstu i stupanj teškoće, uz osiguranje potrebnih specifičnih uvjeta mogu svladati osnove programa s ostalom djecom u skupini, a uz osnovnu teškoću nemaju dodatne teškoće, osim lakših poremećaja glasovno-govorne komunikacije; djeca s težim teškoćama uz osiguranje potrebnih specifičnih uvjeta, ako je nedovoljan broj djece za ustroj odgojno-obrazovne skupine s posebnim programom. U odgojno-obrazovne skupine s posebnim programom u dječjem vrtiću uključuju se djeca s teškoćama kojima se vrsta i stupanj teškoće utvrđuje prema propisima iz područja socijalne skrbi, te koji, sukladno svojim sposobnostima, potrebama i interesima, imaju pravo i na uključivanje u redovite, posebne te alternativne programe s ostalom djecom.

Prosudbu o njihovom uključivanju donosi tim stručnjaka (stručni suradnici, viša

medicinska sestra i ravnatelj) dječjeg vrtića koji u svrhu ostvarivanja prava na uključivanje u redovite, posebne i alternativne programe navedene djece s ostalom djecom donosi program uključivanja za svako dijete prilagođen njegovim sposobnostima, potrebama i interesima.³

(1) Posebne ustanove za provedbu programa rada s djecom s teškoćama od navršenih šest mjeseci do polaska u školu jesu:

- dječji vrtići osnovani za rad s djecom s teškoćama,
- odgojno-obrazovne ustanove,
- ustanove socijalne skrbi,
- zdravstvene ustanove.

(2) U posebne odgojno-obrazovne ustanove uključuju se djeca s teškoćama ako ta ustanova ima prostorne i kadrovske uvjete za formiranje odgojno-obrazovne skupine posebnoga programa.

(3) U ustanove socijalne skrbi uključuju se djeca s teškoćama kojoj je, sukladno zakonu kojim se uređuju odnosi iz područja socijalne skrbi, utvrđeno izdvajanje iz obitelji uz smještaj u ustanovu socijalne skrbi koja provodi predškolski odgoj.

(4) U zdravstvene ustanove uključuju se djeca s teškoćama kojoj je zbog zdravstvenih razloga potreban smještaj u zdravstvene ustanove pri kojima su ustrojeni programi predškolskog odgoja za djecu s teškoćama (Državni pedagoški standard predškolskog odgoja i naobrazbe, 2008).

Prema Zakonu o predškolskom odgoju i naobrazbi, programi javnih potreba kao što su posebni programi za djecu s teškoćama u razvoju sufinanciraju se i iz sredstava državnog proračuna. Sukladno navedenom, jedinice lokalne uprave i samouprave donose programe javnih potreba u djelatnosti predškolskog odgoja za svoje područje, te utvrđuju mjerila za financiranje programa iz svog proračuna i mjerila za sudjelovanje roditelja djece u cijeni programa. U ostvarivanju programa dječji vrtić je dužan stvarati primjerene uvjete za rast i razvoj svakog djeteta, te dopunjavati obiteljski odgoj i svojom otvorenošću uspostaviti djelatnu suradnju s roditeljima i neposrednim dječjim okruženjem.

---

³ Državni pedagoški standard predškolskog odgoja i naobrazbe, Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske (Narodne novine 63/2008)

Sukladno Zakonu o predškolskom odgoju i naobrazbi djeca s teškoćama u razvoju imaju prednost pri upisu u dječje vrtiće koji su u vlasništvu jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave ili u državnom vlasništvu. O upisu djeteta s teškoćama u razvoju odlučuje komisija za upis djece dječjeg vrtića na temelju dokumentacije i procjene stručnog tima o psihofizičkom statusu i potrebama djeteta za odgovarajućim programima i uvjetima koje dječji vrtić može ponuditi. Roditelj je dužan dostaviti dječjem vrtiću nalaz i mišljenje tijela vještačenja ili rješenje centra za socijalnu skrb o postojanju teškoće u razvoju djeteta, uz obvezu odazivanja na poziv dječjeg vrtića radi davanja mišljenja stručnog tima o postojanju uvjeta za integraciju djeteta u redovite programe, uključivanje u posebnu odgojno-obrazovnu skupinu s posebnim programom za djecu s teškoćama u razvoju ili uključivanje u drugi odgovarajući program koji dječji vrtić može ponuditi.

Za osobe koje se nisu u mogućnosti samostalno kretati, najvažnije je otkloniti sve arhitektonske barijere koje onemogućuju samostalno kretanje, ali i druge životne funkcije (prilagođeni prilazi prostorijama, sanitarni čvorovi, radni prostori). Važno je osigurati primjenu primjerene pomoćne tehnologije u odgoju i obrazovanju, poput raznih dodataka za tipkovnice držače knjiga i drugih materijala, prilagođenih olovaka i sl.

Sami motorički poremećaji ne interferiraju s mogućnostima učenja i poučavanja, pa djeca uz individualizirani pristup mogu uspješno svladati sve predviđene odgojno-obrazovne ciljeve i ishode učenja. Postoje neka područja svakodnevnog života u kojim će djeca s težim motoričkim poremećajima trebati pomoć, a koje nisu akademske naravi. To su prije svega svlačenje i odijevanje, mijenjanje pelena ili higijenskih uložaka (ukoliko je dijete nepokretno) i hranjenje. Iz tog je razloga djeci u odgojno-obrazovnim uvjetima nužno osigurati osobnog pomoćnika i pomoćnika u nastavi, a u mnogim svakodnevnim odgojno-obrazovnim aktivnostima djeca će trebati i vršnjačku pomoć (npr. nošenje torbe, pomoć u kretanju, pridržavanje, rukovanje priborom i alatima i sl.). Uloga vršnjaka u olakšavanju svakodnevnih aktivnosti djece s motoričkim poremećajima osobito je važna i zbog uključenosti ove djece u vršnjačke interakcije, a radi prevencije njihove odbačenosti ili izoliranosti. Djeca s motoričkim poremećajima fizički se razlikuju od većine svojih vršnjaka što može biti povod neprimjerenim reakcijama djece (poput izrugivanja,

izbjegavanja interakcija i dr.). Naravno, obveza je odraslih osoba osigurati nultu toleranciju na svako takvo ponašanje, primjenom pedagoških strategija koje vode razvoju inkluzivne kulture u razrednim odjelima i odgojnim grupama te održavanjem kvalitetnih međusobnih odnosa temeljenih na poštivanju različitosti (npr. pozitivna disciplina, prihvaćajuća komunikacija, suradničko učenje, primjena tehnika modifikacije ponašanja i dr.)⁴

Za uključivanje djece s teškoćama u predškolske ustanove i odgojno-obrazovne skupine potrebna su znanja i vještine iz najmanje dva područja - ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja te edukacijsko-rehabilitacijskih znanstvenih grana. U inkluzivnim odgojno-obrazovnim skupinama predškolskih ustanova s djecom s teškoćama u razvoju trebali bi raditi odgojitelji uz stručnu pomoć edukacijsko-rehabilitacijskih stručnjaka, najčešće kroz individualni rad (Skočić Mihić, 2011).

Prema Bouillet (2011), od programa predškolskih ustanova očekuje se da budu primjereni širokom razmjeru dječjih mogućnosti, sposobnosti, talenata, ponašanja i interesa. Radi toga odgojitelji su prisiljeni suočiti se s izazovima kreiranja i provedbe programa koji odgovaraju tim različitim potrebama vrlo različite djece. U sustavu unapređivanja kvalitete programa predškolskog odgoja i obrazovanja neke predškolske ustanove nalazi se i omogućavanje inkluzivnog procesa uključujući osiguravanje mogućnosti za napredak u prirodnoj okolini. Podrazumijeva se da inkluzija nije strani pojam već da odgojitelji prakticiraju načelo ravnopravnosti sve djece u odgojno-obrazovnoj skupini. Pri tome se djeca ne procjenjuju na temelju njihovih teškoća već se te teškoće smatraju kao jedna od važnijih karakteristika samog djeteta (Bouillet, 2010). Dakle, inkluzivna praksa u predškolskim ustanovama podrazumijeva kvalitetan program ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, podršku zajednice, koordiniranu suradnju različitih podržavajućih usluga kao i pozitivan stav odgojitelja prema inkluzivnoj praksi. Prema Bouillet (2010), dva su osnovna preduvjeta za ostvarivanje pozitivne diskriminacije i osiguravanje jednakih odgojno-obrazovnih šansi za svu djecu: ideološki konsenzus o

---

⁴ Bouillet, D. (2011). *Kompetencije odgojitelja djece rane i predškolske dobi za inkluzivnu praksu*

važnosti inkluzije kod uključivanja djece s teškoćama u razvoju u predškolske ustanove te osiguravanje potrebnih izvora potpore i pomoći svim sudionicima procesa uključivanja. Zbog ovih preduvjeta bitno je da odgojitelji, koji sudjeluju u procesu uključivanja djece s teškoćama u razvoju u svoje odgojno-obrazovne skupine, budu pravilno osposobljeni za provođenje ove vrste rada.

2. METODA ISTRAŽIVANJA

2. 1. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja bio je preispitati mišljenja odgojitelja i studenata o uključivanju djece s motoričkim teškoćama u programe predškolskog odgoja i obrazovanja.

Specifični ciljevi/ ili zadaci istraživanja usmjereni su ispitivanju dosadašnji susret odgojitelja i studenata s djetetom s motoričkim teškoćama, postojanju iskustva u radu s djecom s motoričkim teškoćama, ispitati dostupnost dodatne potpore stručnih suradnika i pomoćnika u odgojnoj skupini te procijeniti prihvaćenost djece s motoričkim teškoćama među vršnjacima.

2.2. Ispitanici i postupak istraživanja

U upitniku je sudjelovalo ukupno 67 ispitanika, među kojima su odgojitelji i studenti ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja.

Ispitanici su dobrovoljno i anonimno (u upitniku se ne traže osobno podaci ispitanika) sudjelovali u istraživanju ispunjavanjem upitnika preko interneta.

Upitnik je izrađen u Google obrascu koji je zatim prosljeđen na određene adrese Udruga odgojitelja, dječjih vrtića, studenata. Istraživanje je provedeno od travnja do lipnja 2019. godine. U opisu istraživanja i njegove svrhe naglašena je dragovoljnost i anonimnost sudjelovanja.

2.3. Instrument istraživanja

U istraživanju je korišten upitnik „Mišljenja odgojitelja i studenata o uključivanju djece s motoričkim teškoćama u programe predškolskog odgoja i obrazovanja“ . Korišten upitnik konstruiran je za potrebe ovog istraživanja na temelju teorijske podloge proučene recentne literature te se sastoji od dva dijela.

Prvi dio u okviru ovog upitnika tražio je općenite podatke: spol, susret s djecom koja imaju motoričke teškoće u vrtiću, iskustva o radu s djecom koja pripadaju u skupinu djece s motoričkim teškoćama, označavanje skupine u kojoj rade (ako su zaposleni), dostupnost pomoćnika za dijete s motoričkim teškoćama te procjena o prihvaćenosti djeteta s motoričkim teškoćama u skupini.

Drugi dio upitnika odnosi se na procjenu mišljenja o uključivanju djece s motoričkim teškoćama u programe predškolskog odgoja i obrazovanja. U ovom dijelu ispitanicima su ponuđene tvrdnje na kojima je bilo potrebno označiti stupanj slaganja s određenom tvrdnjom. U te svrhe korištena je skala Likertova tipa sa šest stupnjeva (1 – uopće se ne slažem, 2 – uglavnom se ne slažem, 3 – podjednako se ne slažem i slažem, 4 – uglavnom se slažem, 5 – u potpunosti se slažem, 6 – ne znam/ne mogu se odlučiti).

2.4. Prikupljanje i obrada podataka

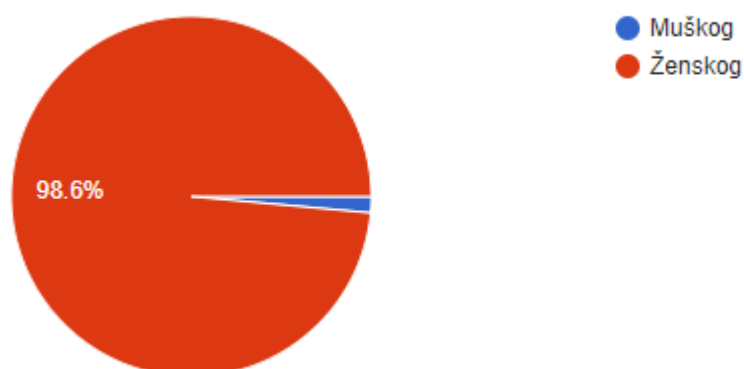
Prikupljanje podataka vršilo se putem anonimnog upitnika koji je prosljeđen odgojiteljima i studentima ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Upitnik se sastojao od 24 pitanja, od kojih su 6 općenitog tipa, a ostatak se odnosi na procjenu

mišljenja.

Za obradu podataka korišten je statistički program IBM SPSS. Izračunate su frekvencije, postoci, aritmetičke sredine i standardne devijacije na varijablama iz upitnika. Za potrebe ovog završnog rada prikazani su deskriptivni parametri na svim varijablama.

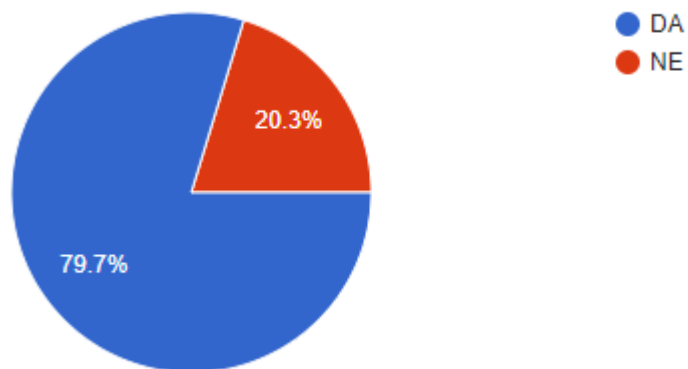
3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Prema spolnoj strukturi u istraživanju je sudjelovalo 98,6% ženskih ispitanika i 1,4% muških ispitanika.

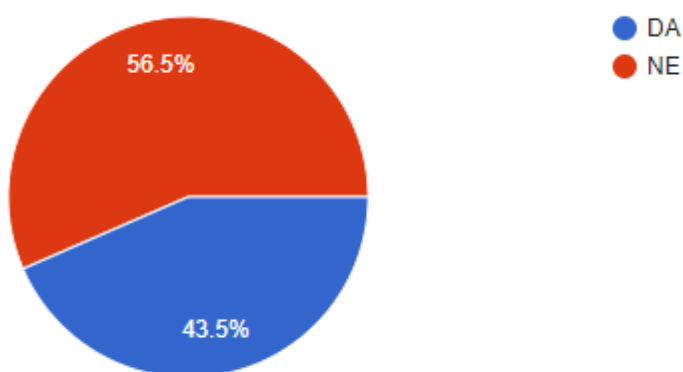
Graf 1. *Spolna struktura ispitanika*

20,3% ispitanika navodi da se nikad nije susrelo s djetetom s motoričkim teškoćama, dok njih 79,7% navodi kako su se susreli s djetetom/djecom s motoričkim teškoćama.

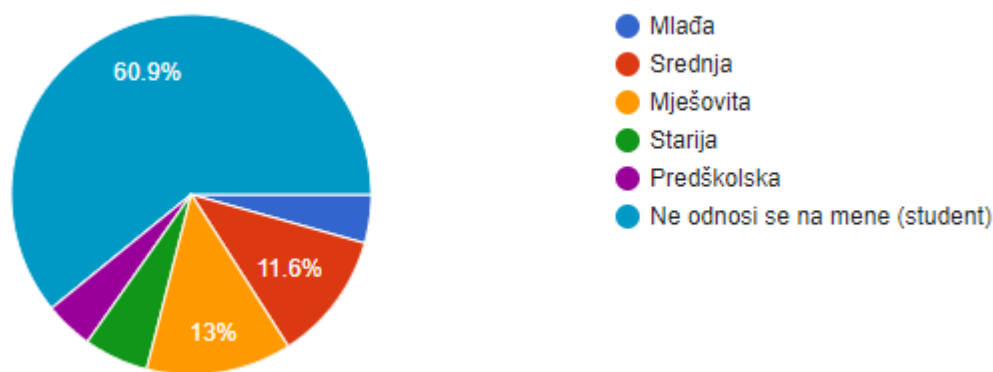
Graf 2. *Susret s djetetom koje ima motoričke teškoće u vrtiću*

Što se tiče iskustva u radu s djecom s motoričkim teškoćama, 56,5% ispitanika je reklo kako nema nikakvog iskustva u radu s takvom djecom. Dok je 43,5% ispitanika odgovorilo kako ima neki oblik iskustva u radu s djecom s motoričkim teškoćama.

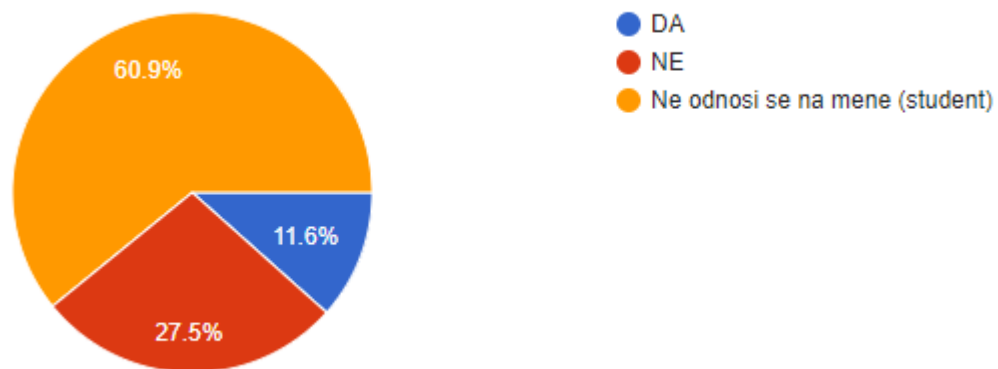
Graf 3. *Iskustva u radu s djecom koja pripadaju u skupinu djece s motoričkim teškoćama*

Na pitanje u kojoj skupini rade odgojitelji koju su zaposleni, 13% ispitanika je odgovorilo kako radi u mješovitoj skupini, 11,6% ispitanika je odgovorilo kako radi u srednjoj skupini. Najviši postotak odgovora, 60,9% odgovorili su studenti, dakle oni koji ne rade u nijednoj skupini, već studiraju. Ostatak postotaka podijelo se na mlađu, stariju i predškolsku skupinu.

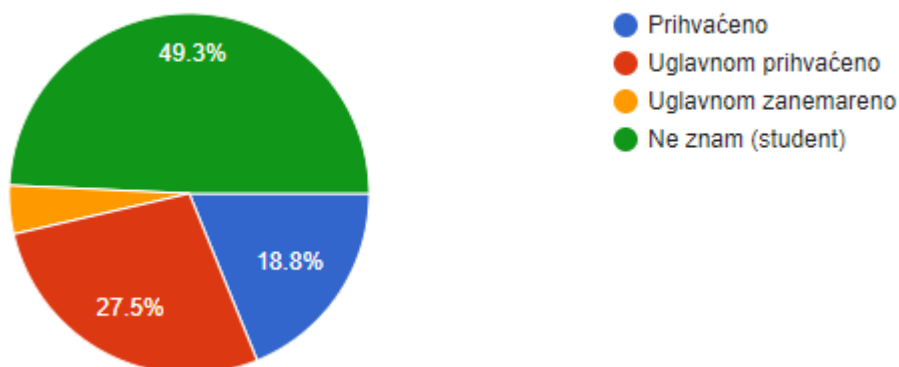
Graf 4. Rad u skupini

Procjena o dostupnošću pomoćnika za dijete s motoričkim teškoćama, rezultirala je tako da je njih 27,5% odgovorilo kako nema pomoćnika, što nije dobro jer odgojitelji ne mogu uz svu djecu u skupinu posvetiti dodatne pažnje djetetu s motoričkim teškoćama te provesti kvalitetno vrijeme s njim. Potvrdni odgovor je dalo 11,6% ispitanika. Dok je najveći postotak ispitanika 60,9%, označio da je student.

Graf 5. *Dostupnost pomoćnika za dijete s motoričkim teškoćama*

Na pitanje da li je dijete s motoričkim teškoćama prihvaćeno u skupini svojih vršnjaka, odgojitelji su odgovorili da je 27,5% takve djece uglavnom prihvaćeno, 18,8% da je prihvaćeno. Studenti odnosno njih 49,3% odgovorilo je da ne znaju. Najmanji postotak odnosi se na odgovor kako su takva djeca uglavnom zanemarena.

Graf 6. *Procjena o prihvaćenosti djeteta s motoričkim teškoćama u skupini*

Tablica 1. Prikaz procjene mišljenja ispitanika o uključivanju djece s motoričkim teškoćama u programe predškolskog odgoja i obrazovanja

Tvrdnja	Uopće se ne slažem	Uglavnom se ne slažem	Podjednako se slažem i ne slažem	Uglavnom se slažem	U potpunosti se slažem	Ne znam/ne mogu odlučiti	M	SD
	%							
Posjedujem potrebna znanja o radu s djecom s motoričkim teškoćama	6,2	26,2	27,7	27,7	12,3	0,0	3,14	1,13
Odgovitelji svojim djelovanjem mogu doprinijeti razvoju djece s motoričkim teškoćama	1,5	0,0	10,8	32,3	53,8	1,5	4,43	0,77
Prilagodba djece s motoričkim teškoćama ovisi o prostornim uvjetima predškolske ustanove	1,5	4,6	13,8	40,0	33,8	6,2	4,18	1,01
Rad s djecom s motoričkim teškoćama obogaćuje profesionalni život odgojitelja	1,5	0,0	9,2	36,9	44,6	7,7	4,46	0,89
Djecu s motoričkim teškoćama uključujem u sve aktivnosti kao i djecu tipičnog razvoja	4,6	3,1	12,3	29,2	38,5	12,3	4,31	1,21
Uključivanje djece s motoričkim teškoćama predstavlja preveliki teret za odgojitelje	13,8	26,2	30,8	20,0	6,2	3,1	2,88	1,24
Uključivanjem djece s motoričkim teškoćama u skupine, odgojitelji su manje posvećeni djeci tipičnog razvoja što predstavlja preveliki teret za odgojitelje	16,9	23,1	23,1	24,6	3,1	9,2	3,02	1,46
Uključivanje djece s motoričkim teškoćama više je stvar dobre volje ravnatelja i odgajatelja	13,8	20,0	24,6	16,9	16,9	7,7	3,26	1,50
Formalnim obrazovanjem	15,4	33,8	24,6	13,8	9,2	3,1	2,77	1,30

dobila/dobio sam dovoljno znanja za rad s djecom s motoričkim teškoćama									
Za djecu s motoričkim teškoćama uobičajeno je dulje razdoblje prilagodbe prilikom uključivanja u programe predškolskog odgoja i obrazovanja	3,1	10,8	20,0	30,8	23,1	12,3	3,97	1,29	
U odgoju i poučavanju djece s motoričkim teškoćama potrebno je koristiti vršnjačku pomoć	1,5	3,1	16,9	27,7	43,1	7,7	4,31	1,05	
Ako mogu birati, protivim se uključivanju djece s motoričkim teškoćama u redovite programe predškolskog odgoja i obrazovanja	80,0	12,3	3,1	0,0	3,1	1,5	1,38	0,96	
Uključenost djece s motoričkim teškoćama u aktivnosti djece tipičnog razvoja doprinosi njihovom boljem položaju u vršnjačkim skupinama	1,5	0,0	9,2	23,1	56,9	9,2	4,68	0,77	
Prihvaćenost djece s motoričkim teškoćama u vršnjačkim skupinama ovisi o trudu njihovih odgajatelja	1,5	6,2	12,3	32,3	40,0	7,7	4,26	1,08	
Spreman/na sam se dodatno educirati u svrhu stjecanja i poboljšanja znanja o radu s djecom s motoričkim teškoćama	1,5	1,5	0,0	13,8	67,7	15,4	4,91	0,82	
Sva sredstva i didaktički materijali u predškolskim ustanovama prikladna su za rad s djecom s motoričkim teškoćama	16,9	23,1	30,8	13,8	3,1	12,3	3,00	1,52	
Uključivanje djece s motoričkim teškoćama u predškolske ustanove najviše je ograničeno stavovima odgojitelja	3,1	21,5	23,1	18,5	20,0	13,8	3,72	1,44	
Za uključivanje djece s motoričkim teškoćama u predškolske ustanove najvažnije je ukloniti arhitektonske barijere	1,5	12,3	20,0	21,5	35,4	9,2	4,05	1,25	

Prema procjeni odgojitelja i studenata o posjedovanju potrebnih znanja za rad s djecom s motoričkim teškoćama rezultati pokazuju kako se 32,4% ispitanika ne slaže ili uglavnom ne slaže s tvrdnjom da imaju potrebna znanja za rad s djecom s motoričkim teškoćama. Trećina ispitanika neodlučno je oko navedene tvrdnje, dok njih 40,0% uglavnom ili u potpunosti se slaže da imaju potrebna znanja za rad s djecom s motoričkim teškoćama. S obzirom na prosječnu vrijednost ($M=4,43$, $SD=0,77$) o doprinosu odgojitelja razvoju djece s motoričkim teškoćama vidljivo je kako se 86,1% ispitanika uglavnom ili u potpunosti slaže da odgojitelji svojim djelovanjem mogu doprinijeti razvoju djece s motoričkim teškoćama. Da prilagodba djece s motoričkim teškoćama ovisi o prostornim uvjetima predškolske ustanove, 73,8% ispitanika reklo je da se uglavnom ili u potpunosti slaže s tom tvrdnjom, dok je njih 13,8% bilo neodlučno po to pitanju. S obzirom na prosječnu vrijednost ($M=4,46$, $SD=0,89$) kako rad s djecom s motoričkim teškoćama može obogatiti profesionalni život odgojitelja, vidljivo je kako se 81,5% ispitanika uglavnom ili u potpunosti slaže da odgojitelji tako obogaćuju svoj profesionalni život, dok je 9,2% ispitanika bilo neodlučno oko te tvrdnje. Na tvrdnju kako su djeca s motoričkim teškoćama uključena u sve aktivnosti kao i djeca tipičnog razvoja 67,7% odgojitelja i studenata je odgovorilo kako se uglavnom ili u potpunosti slažu s tom tvrdnjom, dok je 12,3% ispitanika ostalo neodlučno po tom pitanju, te isti postotak ispitanika nije znao što odgovoriti ili se nisu mogli odlučiti. Prema procjeni ispitanika da uključivanje djece s motoričkim teškoćama predstavlja preveliki teret za odgojitelje rezultati pokazuju kako je njih 30,8% ostalo neodlučno po tom pitanju, dok njih 40% se uglavnom ili uopće ne slažu kako uključivanje djece s motoričkim teškoćama predstavlja preveliki teret za odgojitelje. Dok s druge strane 20% ispitanika je reklo kako se uglavnom slažu s tom tvrdnjom. S obzirom na prosječnu vrijednost ($M=3,02$, $SD=1,4$) da uključivanje djece s motoričkim teškoćama u skupine š predstavlja preveliki teret za odgojitelje te su oni manje posvećeni djeci tipičnog razvoja, vidimo kako su rezultati raznoliki. Tako je dakle 40% ispitanika odgovorilo da se uglavnom ili uopće ne slažu s tom tvrdnjom. 23,1% ispitanika je neodlučno oko te tvrdnje, dok je 24,6% stavilo kao odgovor da se uglavnom slažu. Procjena da je uključivanje djece s motoričkim teškoćama više stvar dobre volje ravnatelja i odgojitelja 24,6% ispitanika označilo je da je neodlučno po tom pitanju. Nešto veći postotak od 33,8% odnosi se na odgovor kako se ispitanici uglavnom ili u potpunosti slažu s tom tvrdnjom. Da su formalnim obrazovanjem dobili potrebna znanja o radu

s djecom s motoričkim teškoćama, 24,6% ispitanika je neodlučno, samo 23% je odgovorilo kako smatraju da su dobili potrebna znanja o radu s djecom s motoričkim teškoćama, dok je 49,2% ispitanika odgovorilo kako nisu dobili potrebna znanja o radu s djecom s motoričkim teškoćama.

Tvrdnju da je za djecu s motoričkim teškoćama potrebno dulje razdoblje prilikom prilagodbe uključivanje u programe predškolskog odgoja i obrazovanja, 53,9% ispitanika uglavnom ili u potpunosti slaže s tom tvrdnjom. Samo 13,9% ispitanika je odgovorilo kako se uglavnom ili uopće ne slaže s tom tvrdnjom. Ne treba ni zanemariti da je 20% njih ostalo neodlučno oko te tvrdnje. Prema procjeni odgojitelja i studenata da je u odgoju i poučavanju djece s motoričkim teškoćama potrebno je koristiti vršnjačku pomoć, rezultati pokazuju kako se 70,8% ispitanika uglavnom ili u potpunosti slaže s tom tvrdnjom. Dok je vrlo mali postotak ispitanika, 4,6% dalo odgovor kako se uglavnom ili uopće ne slaže da je u odgoju i poučavanju djece s motoričkim teškoćama potrebno koristiti vršnjačku pomoć. Prema mišljenju odgojitelja i studenata o uključivanju djece s motoričkim teškoćama, 80% ispitanika odgovorilo je kako se ne protive njihovom uključenju, što je jako dobar rezultat jer znači da ispitanici nemaju predrasude o takvoj djeci i radu s njima. Samo 3,1% ispitanika odgovorilo je kako se protivi uključenju djece s motoričkim teškoćama u programe predškolskog odgoja. Tvrdnju kako uključenost djece s motoričkim teškoćama u aktivnosti djece tipičnog razvoja doprinosi njihovom boljem položaju u vršnjačkim skupinama čak 80% ispitanika odgovorilo je kako se s tim uglavnom ili u potpunosti slaže, dok je 9,2% ispitanika ostalo neodlučno. Iz toga vidimo kako je prosječna ocjena vrlo visoka ($M=4.68$, $SD=0,77$). Prema procjeni da prihvaćenost djece s motoričkim teškoćama u vršnjačkim skupinama ovisi o trudu njihovih odgajatelja, 72,3% odgojitelja i studenata odgovorilo je kako se uglavnom ili u potpunosti slaže s tom tvrdnjom, dok je 7,7% ispitanika odgovorilo kako se uglavnom ili uopće ne slaže s tim. S obzirom na prosječnu vrijednost ($M=4,91$, $SD=0,82$) o spremnosti o dodatnom educiranju u svrhu stjecanja i poboljšanja znanja o radu s djecom s motoričkim teškoćama, vidljivo je kako se 81,5% ispitanika uglavnom ili u potpunosti slaže s tom tvrdnjom. Prema procjeni odgojitelja i studenata da su sva sredstva i didaktički materijali u predškolskim ustanovama prikladna za rad s djecom s motoričkim teškoćama, rezultati pokazuju kako se 40% ispitanika uglavnom ili uopće ne slaže s tom tvrdnjom. Dok je 30,8% ispitanika ostalo neodlučno da su sva sredstva i didaktički materijali u predškolskim

ustanovama prikladna za rad s djecom s motoričkim teškoćama. Tvrdnja kako je uključivanje djece s motoričkim teškoćama u predškolske ustanove najviše je ograničeno stavovima odgojitelja, rezultirala je time da rezultati većinom podjednaki za svaki odgovor. Tako je dakle 38,5% ispitanika odgovorilo kako se uglavnom ili u potpunosti slaže da je uključivanje djece s motoričkim teškoćama u predškolske ustanove najviše ograničeno stavovima odgojitelja. Dok je s druge strane 24,6% ispitanika odgovorilo kako se uglavnom ili uopće ne slaže s navedenom tvrdnjom, a 23,1% ispitanika je ostalo neodlučno. Prema mišljenju odgojitelja i studenata da je za uključivanje djece s motoričkim teškoćama u predškolske ustanove najvažnije ukloniti arhitektonske barijere, rezultiralo je time da je najviše ispitanika odgovorilo da se uglavnom ili u potpunosti slažu s navedenom tvrdnjom, dok je njih 20% ostalo neodlučno oko te tvrdnje.

4. RASPRAVA

Osnovni cilj rada bio je saznati koliko se odgojitelji i studenti slažu s uključivanjem djece s motoričkim teškoćama u predškolsku ustanovu te koliko su se spremni educirati kako bi poboljšali svoja znanja i tako pomogli u razvoju djece s motoričkim teškoćama. U radu je sudjelovalo 67 ispitanika koji se dijele na odgojitelje i studente ranog i predškolskog odgoja.

Rezultati istraživanja pokazali su da se odgojitelji i studenti ranog i predškolskog odgoja slažu s uključivanjem djece s motoričkim teškoćama u programe predškolskog odgoja i obrazovanja.

Prema istraživanju Sanje Skočić Mihić u radu Spremnost odgajatelja i faktori podrške za uspješno uključivanje djece s teškoćama u rani i predškolski odgoj i obrazovanje, doktorska disertacija, 2011., možemo vidjeti kako se odgojitelji procjenjuju nedovoljno osposobljenima i nekompetentnima za rad s djecom s teškoćama, te neinformiranima o značajkama ove djece i načinima rada s njima, dok u rezultatima ovog provedenog istraživanja možemo vidjeti da prema procjeni odgojitelja i studenata o posjedovanju potrebnih znanja za rad s djecom s motoričkim teškoćama rezultati pokazuju kako se 32,4% ispitanika ne slaže ili uglavnom ne slaže

s tom tvrdnjom Trećina ispitanika neodlučno je oko navedene tvrdnje, dok njih 40,0% uglavnom ili u potpunosti se slaže da imaju potrebna znanja za rad s djecom s motoričkim teškoćama. Tu se vide razlike u rezultatima, ispitanici u ovom provedenom istraživanju smatraju se kompetentnijima za rad s djecom s motoričkim teškoćama te smatraju kako imaju potrebna znanja. Isto tako u rezultatima ovog provedenog istraživanja je vidljivo kako većina ispitanika formalnim obrazovanjem nije stekla dovoljna znanja o radu s djecom s motoričkim teškoćama. To bi se dalo promijeniti kad bi se na fakultetu sa studentima više pričalo ali i upoznalo s takvim radom, tako kad bi došli raditi u skupinu djece s teškoćama, to im ne bi bila nepoznanica.

Prema istraživanju Skočić Mihić (2011), prosječan rezultat na sljedećim dvjema tvrdnjama: „motivirani za rad s djecom s teškoćama“ ($M=3,25$), „mogu i znaju raditi sa svom djecom“ ($M=3,37$) govore da se prosječan odgojitelj ne može jednoznačno izjasniti u pogledu motiviranosti i sposobnosti i znanja za rad s djecom s teškoćama. Dok u ovom provedenom istraživanju možemo vidjeti da s obzirom na prosječnu ocjenu ($M=4,43$, $SD=0,77$) da se ispitanici uglavnom ili u potpunosti slažu da odgojitelji svojim djelovanjem mogu doprinijeti razvoju djece s motoričkim teškoćama. Tu se mišljenja razilaze, tako se u ovom provedenom istraživanju pokazalo kako su odgojitelji motiviraniji za rad s djecom s motoričkim teškoćama odnosno mogu unaprijediti njihov razvoj.

Ako usporedimo uključivanje djece s motoričkim teškoćama u vršnjačke skupine tada možemo vidjeti da prema istraživanju Skočić Mihić (2011), najviše vrijednosti ($M=4,1$) odgojitelja su na varijablama koje opisuju korisnost druženja djece s teškoćama s tipičnom djecom, za jedne i druge. Isto tako da tipična djeca imaju priliku (1) učiti i prihvaćati različitosti, (2) uče se empatiji, toleranciji i sućuti prema drugima i (3) uče se pomagati drugima, preuzimajući ulogu učitelja. Djeca s teškoćama će unaprijediti kognitivne, jezične i socijalne vještine promatrajući, imitirajući i bivajući u interakciji s kompetentnijim vršnjacima (Skočić Mihić, 2011). U ovom provedenom istraživanju vidljivo je da prosječna vrijednost ($M=4,68$, $SD=0,77$) o uključivanju djece s motoričkim teškoćama u aktivnosti djece tipičnog razvoja doprinosi njihovom boljem položaju u vršnjačkim skupinama je vrlo visoka. Tako je čak 80% ispitanika odgovorilo kako se uglavnom ili u potpunosti slaže s tom tvrdnjom. To je za oba istraživanja vrlo pohvalan rezultat jer odgojitelji ne smatraju kako bi djecu tipičnog razvoja i djecu s motoričkim teškoćama trebalo staviti u

zasebne skupine.

Na tvrdnju da li se protive uključivanju djece s motoričkim teškoćama u redovite programe predškolskog odgoja i obrazovanja 80% ispitanika se ne slaže s tom tvrdnjom, dakle ne protive se uključivanju djece s motoričkim teškoćama u predškolsku ustanovu. Slične rezultate dobila je i Skočić Mihić (2011), čiji prosječan rezultat govori da odgojitelji pokazuju tendenciju podržavanja predškolskog uključivanja radi uviđanja prednosti koje one pružaju. U konačnici rezultati su vrlo slični i ne razlikuju se puno.

Kroz cijelo istraživanje može se vidjeti da je u upitniku sudjelovalo više odgojitelja nego studenata zbog toga što u nekim pitanjima se posebno označuje ako je neki ispitanik student, pa tako u nekim pitanjima više od 50% odlazi na studente. Na temelju svih prikupljenih rezultata, možemo vidjeti da su stavovi odgojitelja i studenata većinom pozitivni prema djeci s motoričkim teškoćama te da su spremni što više naučiti i dodatno se educirati kako bi pomogli da se takva djeca što bolje razvijaju i napreduju. Isto tako spremni su posvetiti svoje vrijeme za takvu djecu jer smatraju kako oni pripadaju u redovite predškolske ustanove kao i sva ostala djeca tipičnog razvoja.

5. ZAKLJUČAK

Ovim se istraživanjem pokušalo procijeniti mišljenja odgojitelja i studenata o uključivanju djece s motoričkim teškoćama u programe predškolskog odgoja i obrazovanja. Sukladno cilju istraživanja postavljeni su i neki specifični ciljevi koji se odnose na dosadašnji susret odgojitelja i studenata s djetetom s motoričkim teškoćama, postojanju iskustva u radu s djecom s motoričkim teškoćama, ispitati dostupnost dodatne potpore stručnih suradnika i pomoćnika u odgojnoj skupini te procijeniti prihvaćenost djece s motoričkim teškoćama među vršnjacima. Analizom dobivenih rezultata može se zaključiti da velika većina odgojitelja i studenata iz ovog uzorka smatra kako je važno uključiti djecu s motoričkim teškoćama u programe predškolskog odgoja, te smatraju kako to može unaprijediti njihov rad, ali i razvoj druge djece u skupini. U današnje vrijeme sve je više vrtića koji prihvaćaju dijete s motoričkim teškoćama te se okreću inkluzivnoj praksi, pa im stoga i osiguravaju i asistente kako bi im rad bio olakšan, ali i kako bi se mogli posvetiti tom djetetu ili djeci.

LITERATURA

1. Bouillet, D. (2010). *Izazovi integriranog odgoja i obrazovanja*. Zagreb. Školska knjiga.
2. Bouillet, D. (2011). *Kompetencije odgojitelja djece rane i predškolske dobi za inkluzivnu praksu*. Pedagogijska istraživanja, 8, 2, 323-338.
3. Cvetko, J., Gudelj, M.T., Hrgovan, L. (2000). Diskrepancija : studentski časopis za društveno-humanističke teme, Vol. 1 No. 1, 2000.
4. Čuturić, N. (1996). *Priručnik za Razvojni test Čuturić*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
5. Daniels, R. E., Stafford, K. (2003). *Kurikulum za inkluziju, Razvojno-primjereni program za rad s djecom s posebnim potrebama*. Zagreb: Tisak.
6. Državni pedagoški standard predškolskog odgoja i naobrazbe, Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske (Narodne novine 63/2008).
7. Horvatić J., Joković Oreb, I., Pinjatela R. (2009). *Oštećenja središnjeg živčanog sustava*. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, Vol. 45 No. 1, 2009.
8. Joković-Turalija, I. (2004). *Motorički poremećaji i kronične bolesti s posebnim osvrtom na cerebralnu paralizu*. Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije, 9, 631-639.
9. Kobešćak, S. (2000). *Što je inkluzija?*. Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima, 6, 21, 23-25.

10. Kramatić Brčić, M. (2011). *Svrha i cilj inkluzivnog obrazovanja: Acta ladertina* 8, 39-47.
11. Križ, M., i Prpić, I., (2005). *Cerebralna paraliza*. Rijeka: Medicina-glasilo Hrvatskoga liječničkoga zbora
12. Low Deiner, P. (2013). *Inclusive Early Childhood Education: development, resources, and practice*. Wadsworth: Cengage Learning.
13. Miholić, D. (2012). Studenti s tjelesnim invaliditetom. U L. Kiš-Glavaš (Ur.) *Opće smjernice* (str.195-232). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
14. Mikas D., Roudi B. (2012). *Socijalizacija djece s teškoćama u razvoju u ustanovama predškolskog odgoja*. : Paediatrica Croatica 1(56) 207-214.
15. Miloš, I., Vrbić, V. (2015). Stavovi odgajatelja prema inkluziji. *Dijete, vrtić, obitelj* 77, 60 – 63.
16. Pinjatela, R., Joković Oreb, I. (2010). *Rana intervencija kod djece visokorizične za odstupanja u motoričkom razvoju*. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, Vol. 46 No. 1, 2010.
17. Radetić-Paić, M. (2013). *Prilagodbe u radu s djecom s teškoćama u razvoju u odgojno-obrazovnim ustanovama*. Pula : Sveučilište Jurja Dobrile u Puli .
18. Sekulić-Majurec, A. (1998). *Djeca s teškoćama u razvoju u vrtiću i školi*. Zagreb: Školska knjiga.
19. Skočić-Mihić, S. (2011). *Spremnost odgajatelja i faktori podrške za uspješno uključivanje djece s teškoćama u rani i predškolski odgoj i obrazovanje*. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu: Doktorski rad.

20. Velki, R., Romstein, K. (2015). Učimo zajedno - Priručnik za pomoćnike u nastavi za rad s djecom s teškoćama u razvoju. Osijek: Osječko-baranjska županija, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera.
21. Zrilić, S. (2011). *Djeca s posebnim potrebama u vrtiću i nižim razredima osnovne škole*. Zadar: Sveučilište u Zadru.

PRILOZI

Prilog 1.- Anketa za odgojitelje i studente ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja

ANKETA ZA ODGOJITELJE I STUDENTE RANOG I PREDŠKOLSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA

Poštovani,

Molimo Vas da ispunjavanjem ovog upitnika sudjelujete u istraživanju koje se provodi u svrhu izrade završnog rada. Ovim upitnikom želimo istražiti mišljenja o uključivanja djece s motoričkim teškoćama u programe predškolskog odgoja i obrazovanja. Molimo Vas da uz tvrdnje odaberete odgovor koji u najvećoj mjeri odražava Vaše slaganje. Dobiveni podaci bit će korišteni isključivo u znanstvene svrhe, uz primjerenu zaštitu tajnosti Vašeg identiteta. Vaše sudjelovanje je dragovoljno! Zahvaljujemo.

1. Kojeg ste spola?

a) Muškog

b) Ženskog

2. Jeste li se ikada u vrtiću susreli s djetetom s motoričkim teškoćama?

a) DA

b) NE

3. Imate li iskustva u radu s djecom koja pripadaju u skupinu djece s motoričkim teškoćama?

a) DA

b) NE

4. Ako ste zaposleni, u kojoj skupini trenutno radite:

- a) mlađa
- b) srednja
- c) mješovita
- d) starija
- e) predškolska
- f) ne odnosi se na mene (student)

5. Imate li pomoćnika za dijete s motoričkim teškoćama?

- a) DA
- b) NE
- c) ne odnosi se na mene (student)

6. Dijete s motoričkim teškoćama je u skupini vršnjaka:

- a) prihvaćeno
- b) uglavnom prihvaćeno
- c) uglavnom zanemareno
- d) ne znam (student)

PROCJENA MIŠLJENJA O UKLJUČIVANJU DJECE S MOTORIČKIM TEŠKOĆAMA U PROGRAME PREDŠKOLSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA

1. Posjedujem potrebna znanja o radu s djecom s motoričkim teškoćama:

- a) uopće se ne slažem, b) uglavnom se ne slažem, c) podjednako se slažem i ne slažem, d) uglavnom se slažem, e) u potpunosti se slažem, f) ne znam/ne mogu se odlučiti

2. Odgojitelji svojim djelovanjem mogu doprinijeti razvoju djece s motoričkim teškoćama:

- a) uopće se ne slažem, b) uglavnom se ne slažem, c) podjednako se slažem i ne slažem, d) uglavnom se slažem, e) u potpunosti se slažem, f) ne znam/ne mogu se

odlučiti

3. Prilagodba djece s motoričkim teškoćama ovisi o prostornim uvjetima predškolske ustanove:

a) uopće se ne slažem, b) uglavnom se ne slažem, c) podjednako se slažem i ne slažem, d) uglavnom se slažem, e) u potpunosti se slažem, f) ne znam/ne mogu se odlučiti

4. Rad s djecom s motoričkim teškoćama obogaćuje profesionalni život odgojitelja:

a) uopće se ne slažem, b) uglavnom se ne slažem, c) podjednako se slažem i ne slažem, d) uglavnom se slažem, e) u potpunosti se slažem, f) ne znam/ne mogu se odlučiti

5. Djecu s motoričkim teškoćama uključujem u sve aktivnosti kao i djecu tipičnog razvoja:

a) uopće se ne slažem, b) uglavnom se ne slažem, c) podjednako se slažem i ne slažem, d) uglavnom se slažem, e) u potpunosti se slažem, f) ne znam/ne mogu se odlučiti

6. Uključivanje djece s motoričkim teškoćama predstavlja preveliki teret za odgojitelje:

a) uopće se ne slažem, b) uglavnom se ne slažem, c) podjednako se slažem i ne slažem, d) uglavnom se slažem, e) u potpunosti se slažem, f) ne znam/ne mogu se odlučiti

7. Uključivanjem djece s motoričkim teškoćama u skupine, odgojitelji su manje posvećeni djeci tipičnog razvoja predstavlja preveliki teret za odgojitelje:

a) uopće se ne slažem, b) uglavnom se ne slažem, c) podjednako se slažem i ne

slažem, d) uglavnom se slažem, e) u potpunosti se slažem, f) ne znam/ne mogu se odlučiti

8. Uključivanje djece s motoričkim teškoćama više je stvar dobre volje ravnatelja i odgojitelja:

a) uopće se ne slažem, b) uglavnom se ne slažem, c) podjednako se slažem i ne slažem, d) uglavnom se slažem, e) u potpunosti se slažem, f) ne znam/ne mogu se odlučiti

9. Formalnim obrazovanjem dobila/dobio sam dovoljno znanja za rad s djecom s motoričkim teškoćama:

a) uopće se ne slažem, b) uglavnom se ne slažem, c) podjednako se slažem i ne slažem, d) uglavnom se slažem, e) u potpunosti se slažem, f) ne znam/ne mogu se odlučiti

10. Za djecu s motoričkim teškoćama uobičajeno je dulje razdoblje prilagodbe prilikom uključivanja u programe predškolskog odgoja i obrazovanja:

a) uopće se ne slažem, b) uglavnom se ne slažem, c) podjednako se slažem i ne slažem, d) uglavnom se slažem, e) u potpunosti se slažem, f) ne znam/ne mogu se odlučiti

11. U odgoj i poučavanje djece s motoričkim teškoćama potrebno je koristiti vršnjačku pomoć:

a) uopće se ne slažem, b) uglavnom se ne slažem, c) podjednako se slažem i ne slažem, d) uglavnom se slažem, e) u potpunosti se slažem, f) ne znam/ne mogu se odlučiti

12. Ako mogu birati, protivim se uključivanju djece s motoričkim teškoćama u redovite programe predškolskog odgoja i obrazovanja:

a) uopće se ne slažem, b) uglavnom se ne slažem, c) podjednako se slažem i ne slažem, d) uglavnom se slažem, e) u potpunosti se slažem, f) ne znam/ne mogu se odlučiti

13. Uključenost djece s motoričkim teškoćama u aktivnosti djece tipičnog razvoja doprinosi njihovom boljem položaju u vršnjačkim skupinama:
a) uopće se ne slažem, b) uglavnom se ne slažem, c) podjednako se slažem i ne slažem, d) uglavnom se slažem, e) u potpunosti se slažem, f) ne znam/ne mogu se odlučiti

14. Prihvaćenost djece s motoričkim teškoćama u vršnjačkim skupinama ovisi o trudu njihovih odgojitelja:

a) uopće se ne slažem, b) uglavnom se ne slažem, c) podjednako se slažem i ne slažem, d) uglavnom se slažem, e) u potpunosti se slažem, f) ne znam/ne mogu se odlučiti

15. Spreman/na sam se dodatno educirati u svrhu stjecanja i poboljšanja znanja o radu s djecom s motoričkim teškoćama:

a) uopće se ne slažem, b) uglavnom se ne slažem, c) podjednako se slažem i ne slažem, d) uglavnom se slažem, e) u potpunosti se slažem, f) ne znam/ne mogu se odlučiti

16. Sva sredstva i didaktički materijali u predškolskim ustanovama prikladna su za rad s djecom s motoričkim teškoćama:

a) uopće se ne slažem, b) uglavnom se ne slažem, c) podjednako se slažem i ne slažem, d) uglavnom se slažem, e) u potpunosti se slažem, f) ne znam/ne mogu se odlučiti

17. Uključivanje djece s motoričkim teškoćama u predškolske ustanove najviše je ograničeno stavovima odgojitelja:

a) uopće se ne slažem, b) uglavnom se ne slažem, c) podjednako se slažem i ne slažem, d) uglavnom se slažem, e) u potpunosti se slažem, f) ne znam/ne mogu se odlučiti

18. Za uključivanje djece s motoričkim teškoćama u predškolske ustanove najvažnije je ukloniti arhitektonske barijere:

a) uopće se ne slažem, b) uglavnom se ne slažem, c) podjednako se slažem i ne slažem, d) uglavnom se slažem, e) u potpunosti se slažem, f) ne znam/ne mogu se odlučiti

Izjava o samostalnoj izradi rada

Izjavljujem da sam završni rad izradila samostalno pod mentorstvom izv.prof.dr.sc. Jasne Kudek Mirošević i sumentorstvom dr. sc. Zlatka Bukvića, prof. rehab. U radu sam primijenila metodologiju znanstvenoistraživačkog rada i koristila literaturu koja je navedena na kraju rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući navela u radu citirala sam i povezala s korištenim bibliografskim jedinicama sukladno odredbama Pravilnika o završnom radu Učiteljskog fakulteta u Zagrebu.

Rad je pisan u duhu hrvatskog jezika.

Studentica

Iva Tomašek